

JUSTYNA ESKA-MIKOŁAJEWSKA ▶▶

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7681-2425>

Ruchy ekstremistyczne i radykalizm w Australii na tle napięć między polityką wielokulturowości a dominacją kultury anglosaskiej*

**Extremist movements and radicalism in Australia against the
background of tensions between the policy of multiculturalism and
the domination of Anglo-Saxon culture**

Abstract

In multicultural Australia everyone, regardless of language, nationality or culture, has the right to express themselves openly. However, despite its official commitment to diversity, contemporary Australian society continues to experience tensions between multicultural politics and the domination of Anglo-Saxon cultural heritage. Right-wing politicians have described multiculturalism as a harbinger of a social conflict that would lead to an ethnically divided Australia. Following the events of September 11, 2001, some regulations were introduced to expand the catalog of tools used by the police and law enforcement agencies to effectively prevent acts of violent extremism. These restrictions on civil liberties are being used by Australian extreme-right movements as an argument to undermine confidence in the government's "oppressive" policies. The Covid-19 pandemic and its effects has also revealed negative shifts in the landscape

---

* Publikacja została dofinansowana ze środków subwencji przyznanej Uniwersytetowi Ekonomicznemu w Krakowie.

of brutal Australian extremism. This raises the question of how serious danger to the national security could an Australian nationalism be left unchecked, capable of transforming into racially and religiously excluding ideas of belonging to society. The paper shows that failure to react decisively to the continued undermining of trust in democratic institutions and exploiting the cracks in social cohesion may lead to Australia no longer being perceived as a defender of the principles of liberal democracy. Instead, it will come to be regarded as a „colonial bastion of white settlers,” and such a poor racial reputation of the country will undoubtedly make it difficult for Australia to navigate in an increasingly tense regional geopolitical environment in the future.

Keywords: extremism, radicalism, nationalism, multiculturalism, Australia, national security

Экстремистские движения и радикализм в Австралии на фоне напряженности между политикой мультикультурализма и доминированием англо-саксонской культуры

Аннотация

В мультикультурной Австралии каждый, независимо от языка, национальности или культуры, имеет право открыто выражать свое мнение. Тем не менее, несмотря на официальную приверженность к разнообразию, современное австралийское общество продолжает испытывать противоречия между политикой мультикультурности и доминированием англосаксонского культурного наследия. Правые политики описали мультикультурализм как предвестник социального конфликта, который может привести к этническому разделению Австралии. После событий 11 сентября 2001 г. были введены правила, расширяющие перечень инструментов, используемых полицией и правоохранительными органами для эффективного предотвращения актов насильственного экстремизма. Эти ограничения гражданских свобод используются ультраправыми движениями Австралии в качестве аргумента для подрыва доверия к «репрессивной» политике правительства. Пандемия Covid-19 и ее последствия также выявили негативные сдвиги в ландшафте жестокого австралийского экстремизма. Это поднимает вопрос о том, насколько серьезной может быть угроза национальной безопасности, когда австралийский национализм останется неконтролируемым, способным трансформироваться в расово и религиозно исключаящие идеи принадлежности к обществу. В статье показано, что неспособность решительно отреагировать на продолжающийся подрыв доверия к демократическим институтам и использование трещин в социальной сплоченности может привести к тому, что Австралия больше не будет считаться защитником принципов либеральной

демократии. Вместо этого она будет считаться «колониальным бастионом белых поселенцев» и такая слабая расовая репутация страны, несомненно, затруднит Австралии возможность сотрудничать во все более напряженной региональной геополитической среде в будущем.

Ключевые слова: экстремизм, радикализм, национализм, мультикультурализм, Австралия, национальная безопасность

Wprowadzenie

Zróżnicowanie kulturowe i etniczne stanowi ważny element australijskiej tożsamości. Państwo to cechuje jeden z najwyższych na świecie, wynoszący niemal 30%, odsetek osób urodzonych za granicą (Australian Bureau of Statistics, 2021). W efekcie ogromnego napływu ludności po demontażu „polityki białej Australii” na początku lat 70. XX w., społeczeństwo australijskie przekształciło się w pełni wielokulturowe. Szczególny rys nadaje mu wieloreligijność, jako że funkcjonuje w nim ponad 100 różnych wyznań i tradycji religijnych. Ludność posługuje się ponad 300 odrębnie zidentyfikowanymi językami, a samych dialektów – będących rdzenną mową mieszkańców tego kraju – wyodrębnić można aż 150.

Podejście, zgodne z którym różne kultury współistnieją ze sobą bez konieczności adaptowania się do tej, która dominuje, funkcjonuje w Australii od ponad 40 lat. Trwająca dyskusja na temat zakresu pojęcia wielokulturowości oraz wzajemnych relacji w ramach zróżnicowanej kulturowo społeczności, jest do pewnego stopnia kontynuowana wraz z innymi strategiami zarządzania wielokulturowością. Z uwagi na wielość czynników, które warunkują funkcjonowanie australijskiego społeczeństwa, akceptowanie różnic przy jednoczesnym promowaniu spójności społecznej staje się obecnie prawdziwym wyzwaniem.

Liczne zmiany w prawie po wydarzeniach z 11 września 2001 r., mające na celu zapobieżenie atakom terrorystycznym, wiązały się z wprowadzaniem ograniczeń w zakresie korzystania ze swobód obywatelskich. Większość obywateli uznaje te obostrzenia za zasadne, jednak przedstawiciele skrajnie prawicowych ruchów ekstremistycznych konsekwentnie wykorzystują podejmowane wysiłki ustawodawcze jako argument do walki przeciwko rządzącym, zwłaszcza w okresie pandemii COVID-19.

Rozumienie samego terminu, jak i praktyczne zarządzanie wielokulturowością w Australii w aspekcie wciąż silnych wpływów anglosaskich, to kwestie dotychczas niedostatecznie zbadane zarówno w polskiej, jak i światowej literaturze naukowej. Problem badawczy wykazuje ciągłą aktualność, biorąc pod uwagę rozpowszechnianie się idei oraz poglądów skrajnie prawicowych i radykalnych. Bazując na europejskości jako cesze warunkującej kształtowanie się tożsamości etnicznej społeczności Australii, zwolennicy supremacji białych dążą do przywrócenia dominacji obywateli pochodzenia europejskiego.

W prezentowanych artykule sformułowane zostały dwa podstawowe cele badawcze. Pierwszy to scharakteryzowanie głównych etapów procesu kształtowania się tożsamości australijskiej. Drugi to określenie możliwych konsekwencji wpływu czynników związanych z rozumieniem obecnej rzeczywistości społeczno-politycznej kraju, takich jak wzrost postaw nacjonalistycznych czy kwestionowanie legitymizacji systemu demokratycznego, na poziom bezpieczeństwa narodowego.

Główną tezę przyjętą w niniejszym artykule jest twierdzenie, że brak zdecydowanej reakcji na ciągłe podważanie zaufania do instytucji demokratycznych i wykorzystywanie pęknięć w spójności społecznej może doprowadzić do tego, że Australia przestanie być postrzegana jako obrońca zasad demokracji liberalnej. Słaba reputacja rasowa kraju, którego tożsamość opiera się na różnorodności kulturowej, etnicznej i religijnej, może mu utrudnić w przyszłości poruszanie się w coraz bardziej napiętym regionalnym środowisku geopolitycznym.

Podjęmowany w artykule problem, jak i przyjęte cele badawcze zadecydowały o wyborze metodologii badań. W opracowaniu zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, metodę opisową oraz badania dokumentów. W prezentowanym opracowaniu wykorzystano również elementy analizy porównawczej w badaniach międzynarodowych.

Kształtowanie się tożsamości australijskiej – od polityki „białej Australii” do polityki wielokulturowości

Od początku swojego istnienia australijskie kolonie były silnie związane z Imperium Brytyjskim, a łączność z *Mother Country* odzwierciedlała zależność

w wymiarze politycznym, gospodarczym, militarnym, jak i kulturowym czy religijnym. Istotny wpływ na rozwój australijskiej tożsamości miały brytyjskie tradycje i wzorce ustrojowe. Państwowość „nowej Brytanii” na półkuli południowej w XIX w. była rozwijana w oparciu o wizję „białej Australii”. Dążenie do osiągnięcia jednolitej rasowo społeczności wynikało z przekonania o nieuchronnym wymarciu ludności aborygeńskiej i konieczności jej zastąpienia przybyszami z Wysp Brytyjskich. Wizja czystej rasowo Australii wykluczała możliwość osiedlania się na terytorium kolonii „kolorowej” ludności z Azji i wysp Pacyfiku (Lencznarowicz, 2005).

Tymczasem takie ryzyko wzrosło wskutek nagłego wybuchu „gorączki złota” na kontynencie w latach 40. XIX w. (Digby, 1903). Odkrycie złotego kruszcu zahamowało proces zsyłania więźniów, traktowanego jako jedną z kluczowych metod zasiedlania ludnością brytyjską australijskiego terytorium. O ile jeszcze w połowie XIX w. liczba przybyszów przewyższała liczbę skazańców, o tyle już w 1861 r. populacja nie-Aborygenów na terytorium Australii uległa potrojeniu, a w stanie Wiktoria wzrosła nawet siedmiokrotnie (Sprenkel, 2007).

Polityka władz australijskich, otwarcie faworyzująca imigrantów z Europy, zyskała u progu XX w. status oficjalnej polityki rządowej (*‘White Australia policy’*). Stan prawny zamykający możliwość osiedlania się na terytorium Australii imigrantów spoza Europy, a w dalszej perspektywie wyłączający społeczności nieeuropejskie z nabywania australijskiego obywatelstwa, usankcjonowała ustawa o ograniczeniach imigracyjnych (*Immigration Restriction Act*) z 1901 r. Na mocy uchwalonej zaledwie 6 dni później ustawy o robotnikach z wysp Pacyfiku (*Pacific Island Labourers Act*), sukcesywnie przeprowadzane do 1906 r. deportacje blisko 7,5-tysięcznej społeczności wysp Pacyfiku stały się legalne w świetle ówczesnie obowiązującego prawa (Lencznarowicz, 2013).

W połowie XX w. udało się Australii osiągnąć pożądaną stan homogeniczności rasowej i kulturowej z wyraźną dominacją ludności białej. Według stanu na rok 1947 populacja Australii wynosiła 7,7 miliona osób, z czego 90,2% stanowiła ludność pochodzenia brytyjskiego (Jakubowicz, 1989). Doświadczenia II wojny światowej stanowiły impuls do przewartościowania dotychczasowej postawy w kwestii migracji. Zapotrzebowanie na siłę roboczą, wobec bardzo niekorzystnych prognoz demograficznych dla szybko rozwijającej się Australii, stale rosło. Przyczyniło się to do sformułowania

w 1945 r. przez rządowy Departament do Spraw Imigracji nowego Programu wspomaganego przejścia migracji (*Assisted Passage Migration Scheme*) w ramach polityki, której sztandarowe hasło brzmiało „zaludnić albo zginąć” (*‘populate or perish’*).

Większą niż do tej pory otwartość na ludność z krajów nieeuropejskich wyrażały zachęty do osiedlania się na terytorium Australii, kierowane przede wszystkim do nisko- lub niewykwalifikowanych robotników z Europy Południowej, Środkowo-Wschodniej oraz Azji. W krótkim czasie proporcja migrantów o korzeniach brytyjskich względem pochodzących z innych regionów świata zaczęła się zmieniać na korzyść tych drugich (Lencznarowicz, 2015). Coraz większe różnicowanie ludności nie wpłynęło jednak na zmianę postawy australijskich władz, które w centralnym zarządzaniu imigracją upatrywały szansę na utrzymanie społeczeństwa opartego na kulturowym i językowym wzorcu anglosaskim.

Dopiero w 1956 r. przybysze spoza Europy uzyskali prawo do aplikowania o stały pobyt po 15 latach od momentu osiedlenia, co w dalszym ciągu stanowiło trzykrotnie dłuższy okres niż obowiązujący dla ludności z krajów europejskich. Natomiast do 1958 r. dla osób szukających zatrudnienia w Australii utrzymano wymóg zaliczenia testu, potwierdzającego znajomość języka europejskiego (Gyngell, 2017). W tym samym roku przyjęto ustawę migracyjną (*Migration Act*), nakazującą przymusowe zatrzymywanie każdej osoby, która nielegalnie przedostała się na terytorium australijskie.

Zapoczątkowana w latach 1966 – 1973 polityka wielokulturowości zwiastowała koniec bezwarunkowej asymilacji ‘nie-białych’ ze społeczeństwem australijskim. Zapowiadała integrację, umożliwiającą zachowanie odmiennej tożsamości z własną kulturą, tradycją i językiem ojczystym. Oznaczała także wyjście naprzeciw potrzebom różnych grup etnicznych. Wiązało się to z nabyciem niemal wszystkich praw obywatelskich, w tym formalnego otrzymania obywatelstwa. Rozwój instytucji w duchu założeń multikulturalizmu wiązał się z poszerzeniem zakresu usług, ośrodków pomocy oraz programów kierowanych do nowych migrantów (Włodarczak, 2005).

W latach 70. XX w. Australia podpisała liczne umowy międzynarodowe podejmujące kwestie imigracji i rasy, w tym Konwencję dotyczącą statusu uchodźców z lipca 1951 r. (*Convention relating to the Status of Refugees*)

wraz z Protokołem odnoszącym się do statusu uchodźców (*Protocol relating to the Status of Refugees*) z 1967 r. W ślad za tym wdrożone zostały zmiany w krajowym porządku prawnym. Na mocy wydanej w 1975 r. ustawy o dyskryminacji rasowej (*Racial Discrimination Act, 1975*), za niezgodną z prawem uznano dyskryminację ze względu na rasę, kolor skóry, jak i pochodzenie narodowe lub etniczne.

W dokumencie zatytułowanym „Australia jako społeczeństwo wielokulturowe” (*Australia as a Multicultural Society*) z 1977 r. po raz pierwszy posłużono się obowiązującą obecnie definicją wielokulturowości. Aspiracje do miana najbardziej wielokulturowego kraju na Ziemi, Australia starała się zaspokoić poprzez dążenie do „pluralizmu kulturowego” (*cultural pluralism*). Koncepcja ta zakłada poszanowanie dla odmienności kulturowej, zapewnienie równości szans, wspieranie spójności społecznej oraz aktywny udział każdej jednostki w życiu społecznym (Koeth, 2010).

W opublikowanym w 1989 r. „Narodowym programie dla wielokulturowej Australii” (*National Agenda for a Multicultural Australia*) poza potrzebą udzielania pomocy nowym migrantom, podkreślono obowiązek dbania o efektywność ekonomiczną, której źródłem miały być umiejętności i talenty wszystkich Australijczyków. Aktualizacja powyższych założeń nastąpiła dekadę później w „Nowym programie dla wielokulturowej Australii” (*New Agenda for Multicultural Australia*). Rozwinięto w nim wizję Australii, starającej się zapewnić ramy dla maksymalizacji korzyści będących wynikiem różnorodności kulturowej.

Przyjęta koncepcja wielokulturowości wprowadziła coś na kształt wielokulturowego obywatelstwa (Castles, 1994). Australijczycy zyskali prawo do zachowania własnej tożsamości kulturowej, rodzimych tradycji, ojczystego języka, przy jednoczesnym uznaniu języka angielskiego za język narodowy, a także wyboru stylu życia, jeśli tylko nie są one sprzeczne z przyjętym systemem polityczno-prawnym i podstawowymi wartościami. Te zaś odwołują się do rdzenia kulturowego w postaci etyki judeochrześcijańskiej oraz demokratycznych zasad i instytucji wywodzonych z tradycji brytyjskiej.

Wobec nadal wysoce selektywnej polityki migracyjnej i wymogów stawianych cudzoziemcom chcącym osiedlić się w Australii, w państwie tym trwa dyskusja wokół pojęcia wielokulturowości oraz kwestii wzajemnych relacji pomiędzy odmiennymi kulturami. Krytyka wdrażanych rozwiązań nie

milnie od końca lat 80. XX w. i szeroko dyskutowanej sprawy nielegalnych uchodźców, określanych mianem tzw. *boat people*. W 2001 r. rozpoczęto implementację Strategii Pacyfiku (*Pacific Solution*), w ramach której osoby próbujące nielegalnie przekroczyć granicę Australii drogą morską transportowano na wyspy Nauru lub Manus do specjalnie w tym celu utworzonych ośrodków dla uchodźców. Ograniczenie takiego rozwiązania do pewnych kategorii migrantów nastąpiło dopiero w 2008 r., po przejściu władzy przez Kevina Rudda, lidera Australijskiej Partii Pracy (Lencznarowicz, 2018).

Tymczasem w I dekadzie XXI w. zmiany w strukturze australijskiej populacji osiągnęły punkt zwrotny. W 2004 r. po raz pierwszy od ponad dwóch stuleci udział osób pochodzenia europejskiego wyniósł mniej niż połowę (49%), co było jednoznaczne z tym, że pośród społeczeństwa zaczęli dominować przybysze z krajów pozaeuropejskich, głównie z Azji (Anioł, 2009). Mimo to na początku II dekady XXI w. tzw. *boat people*, przybywający głównie z Azji, stracili szansę na osiedlenie się w Australii, nawet gdyby uzyskali status uchodźców.

W 2013 r. po ponownym objęciu rządów przez Partię Narodową rozpoczęto Operację Suwerenne Granice (*Operation Sovereign Borders*). Do ochrony australijskich granic, zwłaszcza przed docierającymi drogą morską przemytnikami ludzi, poza policją, służbą graniczną i administracją, włączone zostało wojsko jako główny wykonawca polityki „zero tolerancji” dla imigrantów (Janiszewska, 2017). Znalazło to swoje odzwierciedlenie w treści dokumentu pt. „Strategia 2020”, w której za jeden z priorytetów uznano utrzymywanie suwerenności Australii poprzez ochronę jej granic oraz integralności terytorialnej na obszarach lądowych i morskich (Department of Home Affairs, 2015).

Realny wpływ na uelastycznienie bądź usztywnienie polityki wielokulturowości w zależności od tego, jaka partia polityczna sprawowała władzę w Australii, osłabł po 2015 r. Tradycyjnie jednak to liderzy Partii Narodowej, tacy jak John Howard, który na początku swoich rządów poparł skrajną i antyimigrancką Partię Jeden Naród (Dorling, 2017), postrzegają siebie jako obrońców australijskiej tożsamości narodowej, ukształtowanej w oparciu o kulturę i tradycję anglosaską. Poczucie osłabiania wpływu przez anglo-celtyckich Australijczyków na losy własnego narodu, czego przejawem jest m.in. niekontrolowany napływ uchodźców, ma swoje doniosłe

konsekwencje. Staje się on bowiem pożywką dla ruchów radykalnych, w szczególności zaś dla przedstawicieli środowisk skrajnie prawicowych.

Źródła radykalizacji postaw w Australii

Nakreślenie ram chroni podstawy polityki wielokulturowości, która, chociaż u progu XXI w. odnotowała spadek popularności, pozwoliła na wykształcenie się tradycji dyskursu i szerokiej partycypacji społecznej bez względu na pochodzenie etniczne i rasowe. W wielokulturowym systemie australijskim największy nacisk stawia się na jedność i integrację. Zgodnie z tym wykluczenie ze społeczności wspólnotowej może nastąpić dopiero wtedy, gdy dana jednostka czy grupa, stanowiąca *de facto* część tego systemu, zacznie wykazywać tendencje antyintegracyjne poprzez budowę własnego dobra poza istniejącym łaodem społecznym i kulturowością społeczeństwa.

Dzięki rozumieniu wielokulturowości jako idei wykluczającej pobłażliwość dla etnicznej segmentacji, rasizmu, apartheidu, etnoterytorialnej autonomii, jakichkolwiek form nietolerancji i dyskryminacji, poligamii, przemocy, okrucieństwa, a także praktyk szkodliwych dla zdrowia (Pakulski, 2012), Australia od początku swojego istnienia pozostawała zasadniczo wolna od brutalnego ekstremizmu. Mimo że, to zagrożenie pozostaje nadal niewielkie, to zostało ono dostrzeżone. Na rządzących i całej wspólnocie narodowej spoczywa obowiązek podjęcia działań w przypadku wykrycia jakiegokolwiek zagrożenia, będącego w stanie podważyć filary demokracji liberalnej. Należą do nich wszelkie formy radykalizacji, próby usprawiedliwiania czy stosowanie gróźb na rzecz uzyskania pozytywnego rozwiązania dla swojej sprawy, podżeganie do nienawiści i promowanie przemocy, mogące zakończyć się aktem brutalnego ekstremizmu albo terroryzmu.

W doświadczeniach większości Australijczyków kiedykolwiek podlegającym procesowi radykalizacji, można wskazać pewne elementy wspólne. Obejmują one znaczące zmiany behawioralne w głównych obszarach życia, do których należą: wyznawana ideologia, stosunki społeczne oraz działalność przestępcza (Australian Government Attorney-General's Department, 2015). W najszerszym zakresie radykalizacja odbywa się poprzez wpływ bliskich relacji osobistych, chociaż proces ten rozwija się także za pośrednictwem internetu.

W Australii grupy, które uległy radykalizacji, promują postawy uznawane za skrajne oraz przemoc, chociaż często nie rozumieją reprezentowanej przez siebie ideologii. Długotrwałe używanie języka ideologicznego i retoryki „nienawiści” powoduje jednak, że skrajna ideologia staje się częścią tożsamości danej osoby czy grupy. Dodatkowo scala zbiorowe przeświadczenie o istnieniu „wroga”, jak i tzw. innych, odpowiedzialnych za niepowodzenia członków tej grupy. Na podstawie badania z lat 2015–2016 wykazano, że za tzw. innych uznani zostali muzułmańscy Australijczycy (32%), Australijczycy z Afryki (16%), Azji (7%), a nawet dwie rdzenne grupy kulturowe: Aborygeni i wyspiarze Cieśniny Torresa (10,3%) (Forrest et al., 2021).

Procesy radykalizacji oraz ekstremizm wpływają przede wszystkim z motywacji politycznej, ideologicznej oraz tożsamościowej, gdy dochodzi do wystąpienia szeregu powiązanych ze sobą zjawisk natury psychologicznej – zniekształcenia wizji świata i pojawienia się rozmaitych koncepcji spiskowych. Nie bez znaczenia pozostają przekonania religijne. Motywacja leżąca u ich podstawy ma w zasadzie również charakter ideologiczny, ale jest uzasadniona zarówno interpretacjami tekstów i nauk religijnych, jak też inspiracjami płynącymi ze strony wpływowych osób mieszkających w Australii i poza nią.

Przejawem etniczno-nacjonalistycznego lub separatystycznego brutalnego ekstremizmu są brutalne walki polityczne lub niepodległościowe toczone ze względu na rasę, kulturę i pochodzenie etniczne. Australię jako jeden z najbardziej zróżnicowanych kulturowo i etnicznie krajów na świecie, mniej lub bardziej bezpośrednio dotykają międzynarodowe konflikty i wojny domowe. W latach 80. i 90. XX w. w Australijczycy podróżowali do byłej Jugosławii, później zaś uczestniczyli w konfliktach Afganistanie, Syrii, Libanie i Somalii. Łącznie od II wojny światowej w Australii doszło do 150 planowanych aktów brutalnego ekstremizmu. Kraj ten był także wykorzystywany jako miejsce zbiórki funduszy dla brutalnych grup ekstremistycznych, takich jak np. Tygrysy Wyzwolenia Tamilskiego Ilamu na Sri Lance (Harris-Hogan, 2017).

Odrzucając przyjęte w danej kulturze normy i wartości, można sięgać po uzasadnienia natury politycznej, ideologicznej, jak i religijnej. Wprawdzie nieliczne w Australii, ale istniejące pravicowe lub skrajnie nacjonalistyczne grupy ekstremistyczne, dążąc do zachowania postrzeganej kultury większości

kosztem innych kultur, promują przekonania typu neonazistowskiego. Są one nieraz określane mianem grup „nienawiści” z uwagi na prowadzoną negatywną rasistowską propagandę oraz głoszone antyimigracyjne, antysemickie oraz antyislamskie poglądy.

Propaganda terrorystyczna nieustannie wykorzystuje aktualne tematy w mediach. Część radykalnych organizacji gloryfikuje przeprowadzone w przeszłości ataki terrorystyczne, zalecając użycie określonych metod i taktyk. Inne grupy nakłaniają do tego, aby w przyszłości celować w kultowe miejsca lub osoby w Australii. Wykorzystywanie sugestywnych obrazów w postaci zdjęć czy klipów przyciąga zwłaszcza młodszą część społeczeństwa. Globalna sieć, w tym łatwo dostępne aplikacje do szyfrowanych wiadomości oraz internetowe fora dyskusyjne, poza wpływem bliskich, stanowią obecnie jedno z podstawowych źródeł radykalizacji ludzi młodych oraz promocji dla brutalnych ekstremistów (Cherney et al., 2020).

Ryzyko zaangażowania się w działalność grup radykalnych w Australii za pomocą internetu znacząco wzrasta, biorąc pod uwagę stały wzrost liczby jego użytkowników w tym kraju. W styczniu 2022 r. w Australii było 22,3 milionów internautów, co oznacza wzrost w latach 2019–2022 o 265 tysięcy osób. W styczniu 2022 r. 88% gospodarstw domowych w Australii posiadało dostęp do internetu. Australijczycy spędzają w sieci niemal 40 godzin tygodniowo, z czego jedną na trzy minuty w mediach społecznościowych. Liczba ich użytkowników w okresie 2019–2022 wzrosła o 735 tysięcy osób. Według stanu na styczeń 2022 r. z mediów społecznościowych w Australii korzystało 71% populacji kraju (Keats, 2021).

Większość materiałów online tworzą osoby fizyczne, przy czym istnieją również grupy, szerzące nienawiść lub rozpowszechniające wiadomości o skrajnym, a często brutalnym charakterze. Przeprowadzane próby radykalizacji, rekrutacji i szkoleń w przestrzeni wirtualnej świadczą o rosnącym zagrożeniu ze strony środowisk radykalnych i ekstremistycznych. Ich aktywność w internecie stanowi prawdziwe wyzwanie dla agencji bezpieczeństwa i wywiadu oraz organów ścigania, ponieważ ustalenie rzeczywistego poziomu aktywności tych grup oraz stopnia zaangażowania w rozpowszechnianie treści związanych z ich ekstremistyczną ideologią staje się obecnie znacznie bardziej utrudnione.

W odniesieniu do skrajnie prawicowych grup ekstremistycznych, ustalenie czy publikowane treści mieszczą się w granicach wolności słowa, czy

też jako promujące czy wręcz usprawiedliwiające nienawiść podlegają pod kategorię przestępstw popełnianych przez organizacje o charakterze terrorystycznym, jest z punktu widzenia mediów społecznościowych jeszcze mniej klarowne niż w przypadku islamistycznych grup terrorystycznych. Państwa nie wypracowały, jak dotąd, spójnego i porównywalnego ustawodawstwa odnoszącego się do przestępstw motywowanych nienawiścią rasową lub narodowościową (*'hate crime'*). Z tego powodu firmy dość często natrafiają na rozmaite problemy w obszarze moderowania treściami zamieszczanymi w mediach społecznościowych (Lowe, 2020).

Tym, co utrudnia w pełni efektywne przeciwdziałanie wszelkim przejawom rasizmu, dyskryminacji oraz radykalizacji w Australii jest to, że konstytucja australijska z 1901 r. (*Australian Constitution*, 1901) nie chroni w sposób wyraźny wolności słowa. Mimo ustanowienia wielu antydyskryminacyjnych przepisów prawnych, ustawa o prawach człowieka nie obowiązuje na poziomie federacji, a jedynie w jej trzech jednostkach składowych: w stanie Wiktorii i Queensland oraz Australijskim Terytorium Stołecznym (Eska-Mikołajewska, 2019). Oznacza to, że w Australii nie wdrożono zasad, obejmujących prawo do posiadania własnej opinii oraz do wolności wypowiedzi, a ochrona praw człowieka odbywa się głównie w oparciu o wiążące ten kraj prawo międzynarodowe.

Kontekst polityczno-prawny aktywności prawicowych ruchów ekstremistycznych w Australii

Z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa i jego obywateli kluczową kwestią jest ustanowienie odpowiednich narzędzi prawnych, umożliwiających skuteczne zapobieganie zjawiskom zagrażającym bezpieczeństwu ludzi. Wiąże się to z możliwością sankcjonowania rozwiązań, umożliwiających rozwiązanie skrajnych ugrupowań, jak i kryminalizujących indywidualne zachowania. Po wydarzeniach z 11 września 2001 r. przeprowadzono liczne reformy legislacyjne w celu aktualizacji przepisów prawnych dotyczących bezpieczeństwa narodowego oraz wzmocnienia reakcji Australii na potencjalne zagrożenia terrorystyczne.

W 2002 r. na gruncie obowiązującej ustawy Kodeks karny z 1995 r. (*Criminal Code Act 1995*) poszerzono katalog przestępstw dokonywanych przez

organizacje terrorystyczne. Dotąd przepisy koncentrowały się na działaniach, w tym nakłanianiu lub popieraniu przemocy i planowaniu, ułatwianiu lub przeprowadzaniu aktów brutalnego ekstremizmu. W praktyce powodowało to, że władze musiały czekać, aż atak terrorystyczny stawał się nieuchronny lub trwał zanim można było podjąć jakąkolwiek interwencję celem jego powstrzymania.

Dzięki nowelizacji ustawy o zmianie kodeksu karnego (terroryzmie) z 2003 r. (*Criminal Code Amendment [Terrorism] Act 2003*) za przestępstwo uznano popełnienie aktu terrorystycznego, zaplanowanie lub przygotowanie się do aktu terrorystycznego, finansowanie grupy lub aktu terrorystycznego, zapewnianie lub przechodzenie szkolenia związanego z aktami terrorystycznymi, posiadanie materiałów związanych z aktem terrorystycznym, gromadzenie lub sporządzanie dokumentów, mogących ułatwić akt terrorystyczny.

W 2011 r. ustanowiono Niezależny Monitoring ds. ustawodawstwa dotyczącego bezpieczeństwa narodowego (*Independent National Security Legislation Monitor, INSLM*) Przeprowadzone do tej pory okresowe przeglądy ustawodawstwa wykazały, że dzięki zmianom obowiązującego prawa, które zezwala na prewencyjne nakazy zatrzymania i kontrole, a także zatrzymywanie, przeszukiwanie, przesłuchiwanie i uzyskiwanie przez policję informacji oraz dokumentów związanych z terroryzmem i poważnymi przestępstwami, udaremniono kilka poważnych spisków terrorystycznych w Australii.

W 2014 r., gdy po raz pierwszy w historii tego kraju zagrożenie terrorystyczne w Australii osiągnęło „wysoki” poziom, wprowadzone zostały kolejne zmiany w ustawodawstwie. Miały one na celu zapewnienie organom ścigania dostęp do niezbędnych narzędzi, ułatwienie ścigania zagranicznych bojowników i uniemożliwienie ludziom opuszczania kraju w celu udziału w zagranicznych konfliktach.

Zgodnie z przyjętą definicją prawną terroryzm to przekonania i działania osób, które wspierają lub stosują przemoc w celu osiągnięcia ideologicznych, religijnych lub politycznych celów. Jak wskazano, wszystkie formy brutalnego ekstremizmu dążą do zmiany poprzez wywieranie wpływu, wymuszanie lub zastraszanie rządu australijskiego lub zagranicznego, opinii publicznej lub jej części. W treści Australijskiej Strategii Zwalczenia Terroryzmu z 2015 r. (*Australia's 2015 Counter-Terrorism Strategy*) uwzględniono jedynie organizacje

terrorystyczne w rodzaju Al-Kaidy. Od tego czasu jednak natura terroryzmu ewoluowała: wzrosła liczba ruchów białej supremacji i skrajnie prawicowych ekstremistów oraz znaczenie ich wpływów w internecie.

Już od 2007 r. obserwuje się stały trend spadkowy, jeśli chodzi o poziom zaufania do rządu przy jednoczesnym wzroście popularności ideologii prawicowo-ekstremistycznych (Westendorf, 2021). Bazując na danych zawartych w Podręczniku antyterrorystycznym Australijskiego Instytutu Polityki Strategicznej (*Australian Strategic Policy Institute's Counter-Terrorism Handbook*) z 2010 r. należy się spodziewać, że tendencja polegająca na wzroście skrajnie prawicowej przemocy w państwach zachodnich będzie rosnąć.

Jednym z kluczowych elementów wskazanych w Białej Księdze w sprawie zwalczania terroryzmu (*Counter-terrorism White Paper*) z 2010 r. była odporność (*'resilience'*), będąca w stanie „(...) przeciwstawić się rozwojowi jakiegokolwiek formy brutalnego ekstremizmu i terroryzmu na froncie wewnętrznym”. Podobnie w Australijskiej Strategii Zwalczania Terroryzmu z 2015 r. odporność i spójność australijskiej społeczności zostały uznane za „najlepszą ochronę przed brutalnym ekstremizmem (*Inquiry*, 2021a, s. 25).

To, co było jedynie potencjalne i hipotetyczne, po 15 marca 2019 r. stało się realnym i bezpośrednim zagrożeniem dla bezpieczeństwa Australii. W tym dniu miał miejsce odwetowy atak australijskiego terrorysty na dwa meczety w nowozelandzkim mieście Christchurch, w wyniku którego zginęło 51 osób, a 48 zostało rannych. Sprawcą tego tragicznego w skutkach wydarzenia, dokonanego na tle radykalizacji o podłożu ideologicznym, był Brenton Tarrant. Pozostawał on pod silnym wpływem zarówno krajowych organizacji nacjonalistycznych, jak i społeczności internetowych białych supremacjonistów. Bezpośrednio przed zamachami B. Tarrant opublikował w Internecie swój manifest pt. „Wielka wymiana” (*'The Great Replacement'*), będący mieszanką skrajnie prawicowych, rasistowskich i antyimigracyjnych teorii spiskowych, teorii białej supremacji, rywalizacji i trollingu, a także zapożyczeń z języka i symboliki faszyzmu (Besley, Peters, 2019).

Transmitowane na żywo przez 17 minut zamachy odbiły się szerokim echem na całym świecie, tym bardziej, że dokonane zostały w państwie, w którym dotychczasowa odporność na terroryzm wykluczała tezę o uznaniu potencjału tego zjawiska za poważny (Battersby, Ball, 2019). Natężenie relacji medialnych na temat ataków na meczet w Christchurch w Nowej Zelandii

oraz Australii pozwoliło zaobserwować daleko idące różnice w podejściu do tego zdarzenia, które odzwierciedliły się w sposobie przekazywania informacji, jak i udostępnianych treściach.

Witryny internetowe związane z głównymi gazetami w Nowej Zelandii przyciągnęły w dniu zamachów największą liczbę użytkowników w historii, osiągając 60,2 miliona odsłon w przypadku Stuff oraz 46,6 miliona w odniesieniu do New Zealand Herald. Media te nie mogły jednak udostępniać ani pliku wideo, ani treści manifestu B. Tarranta umieszczonego w sieci, bowiem oba dość szybko uznano za budzące zastrzeżenia (*objectionable*) w świetle przepisów ustawy o klasyfikacji filmów, wideo i publikacji z 1993 r. Skupianie się przede wszystkim na ofiarach, ich rodzinach oraz społeczności Christchurch (38% wszystkich artykułów dotyczyło ofiar, a 27% – społecznych skutków ataków) ujawniło empatyczną postawę środków masowego przekazu w Nowej Zelandii wobec tej tragedii. To wyraźnie kontrastowało z podejściem mediów w Australii, które największą uwagę poświęciły nie tyle ofiarom, co działaniom i motywom napastnika oraz wpływowi ataku na politykę i bezpieczeństwo kraju. Znamienne było również to, że wszystkie australijskie gazety opublikowały – częściowo parafrazując, a częściowo dosłownie cytując – fragmenty samozwańczego manifestu sprawcy ataku (Ellis, Muller, 2020).

Bez względu na to, w jakim stopniu czynnik bliskości determinuje charakter przekazu medialnego, kontrola mowy nienawiści oraz ograniczanie zasięgu ekstremizmu w mediach tradycyjnych, jak i cyfrowych jest niezwykle trudne, a *casus* z Christchurch stanowi tego dobitne potwierdzenie. Prawicowi i islamscy brutalni ekstremiści, a także zorganizowani przestępcy, coraz częściej wykorzystują zasadniczo niekontrolowany charakter internetu, aby rekrutować nowych zwolenników i prowadzić swoje interesy. O skali aktywności międzynarodowej przestępczości zorganizowanej świadczy rozpoczęta w 2018 r. globalna operacja, w Australii i Nowej Zelandii znana pod kryptonimem Ironside (*Operation Ironside*). W jej ramach FBI we współpracy z 18 krajami zaatakowała dedykowaną platformę szyfrowanej komunikacji ANOM, uzyskując dostęp do ponad 300 organizacji przestępczych na całym świecie. W samej tylko Australii doprowadzono do aresztowań 224 przestępców oraz konfiskaty narkotyków, broni i gotówki wartych miliony dolarów (Australian Federal Police, 2021).

Sukces Operacji Ironside uznanej przez byłego premiera Australii, Scotta Morrisona za „moment przełomowy w historii australijskich organów ścigania” (The Guardian, 2021), miał uczynić Australię krajem znacznie bezpieczniejszym. Mając na uwadze zagrożenie przestępczością zorganizowaną i radykalizacją prowadzącą do brutalnego ekstremizmu, któremu sprzyja komunikacja w sieci, australijski parlament w połowie 2021 r. przyjął cztery ustawy. Te akty prawne, których projekty zostały wniesione jeszcze w 2018 r., zwiększyły uprawnienia agencji policyjnych i wywiadowczych w zakresie nadzorowania i reagowania na zagrożenia w cyberprzestrzeni.

Podczas pandemii COVID-19 doszło do przyspieszenia zmian w krajobrazie brutalnego ekstremizmu. Proces ten ulega natężeniu dzięki rosnącemu wpływowi mediów społecznościowych i innych platform internetowych, zarówno „niskiego” (np. Facebook, Twitter, czy Instagram), jak i „wysokiego” ryzyka (np. 4chan, 8chan/Kun, Gab, Parler, czy Reddit), będących autentycznymi transmitterami treści radykalnych, rasistowskich i nazistowskich. Odnotowany w styczniu 2021 r. pokaz siły 30 mężczyzn, promujących hasło „Australia dla białego człowieka”, powiązanych z australijską neonazistowską Narodową Siecią Socjalistyczną (*National Socialist Network, NSN*) w Parku Narodowym Grampians, w stanie Wiktorja, jest tego doskonałą egzemplifikacją (Darling et al., 2021).

Aktywność brutalnego ekstremizmu jest obecnie przedmiotem większego niepokoju, dlatego też niezbędne staje się wzmocnienie zdolności adaptacyjnych australijskiej polityki antyterrorystycznej i stosowanie środków zaradczych, zapewniających ochronę obywatelom. Zwiększenie uprawnień policji w celu egzekwowania nakazów zdrowia publicznego w dobie pandemii COVID-19, dotąd uznawane za uzasadnione, zaczyna wywoływać ostre podziały społeczne. Część Australijczyków wyraziła swoje zaniepokojenie konsekwencjami restrykcyjnych przepisów prawa dla sfery ich prywatności.

Niewątpliwie to skrajna prawica zasiała nieufność wobec „opresyjnej” i „bezpprawnej” polityki rządu. Jest to bowiem idea, wokół której koncentrują się rozprzestrzeniane głównie w internecie teorie spiskowe, obfitujące w ekstremistyczną ideologię i narrację. Wzmacnianiu nastrojów antyrządowych służą celowo kierowane do konkretnych grup kampanie dezinformacyjne przeciwko nakazom zdrowia publicznego i rozpowszechnianiu szczepionek, wskazujące,

że „COVID-19 to spisek i mistyfikacja”, a także zarzuty pod adresem rządzących o wykorzystywaniu policji do egzekwowania *lockdownu* (McGowan, 2021).

Faktycznie w Australii rośnie liczba osób radykalizowanych przez pravicowy ekstremizm – w 2021 r. aż 40% spośród wszystkich spraw dotyczących zwalczania terroryzmu, którymi zajmuje się Australijska Organizacja Bezpieczeństwa Wywiadu (*Australian Security Intelligence Organisation, ASIO*) dotyczyło pravicowego skrajnego ekstremizmu. Tymczasem jeszcze w latach 2019–2020 około 1/3 wszystkich śledztw, jakimi zajmowała się ASIO dotyczyła pravicowego ekstremizmu (*Inquiry*, 2021b, s. 4).

W odpowiedzi na zachodzące dynamiczne zmiany w obrębie australijskich środowisk radykalnych i swoiste „mieszanie się ideologii” zwłaszcza w okresie pandemii COVID-19, ASIO odeszło od terminów brutalny ekstremizm „prawicowy” lub „islamski” i stosuje określenie „ideologiczny” lub „religijny”. W kwietniu 2021 r. dyrektor generalny ASIO, Mike Burgess, zapowiedział, że „w ciągu najbliższych 12 miesięcy dojdzie do krajowego ataku terrorystycznego, który jest bardziej prawdopodobny ze względu na znaczny wzrost aktywności ideologicznych ekstremistów” (Gibson-Dougall, 2021).

Mający swoje praźródło w hasłach obrony tożsamości narodowej, etnicznej i rasowej skrajnie pravicowi ekstremiści zostali zdominowani przez zwolenników białej supremacji i największe sukcesy osiągają w przyciąganiu osób pochodzenia anglosaskiego lub europejskiego. Chociaż cechą skrajnej prawicy jest jej zdecentralizowany charakter, liczne skargi dotyczące ograniczeń wolności osobistych w trakcie pandemii COVID-19 wpłynęły na osiągnięcie przez te radykalne grupy pewnego poziomu koordynacji i spójności.

Większość ruchów ekstremistycznych w Australii nie posiada struktur organizacyjnych. Przyjmuje model oporu bez przywódcy, czyli strukturę małych komórek i wielu słabo powiązanych ze sobą jednostek i społeczności internetowych, które dość rzadko przenoszą się do świata realnego. Specyficzny rys australijskim skrajnie pravicowym grupom nadają bardzo silne globalne powiązania, wynikające przede wszystkim z ułatwień ich przestrzennego rozprzestrzeniania się (*Inquiry*, 2021a, s. 12).

Celem skrajnego pravicowego ekstremizmu jest podkopywanie wiary do zachodnich wartości liberalnych, na których zbudowano australijską demokrację. Służy temu m.in. strategia „rozgrywki w długą grę” (*playing the long*

game’), polegająca na przesunięciu akceptowalnego dyskursu politycznego i społecznego do punktu, w którym kwestionowane są normy polityczne i społeczne, a zwłaszcza akceptacja zróżnicowanej i wielokulturowej demokracji. Ryzyko wynikające z realizacji tej strategii jest ogromne, gdyż ma ona doprowadzić do kresu demokratycznej Australii. Ów koniec może nastąpić znacznie szybciej przy sukcesywnym podważaniu zaufania do instytucji demokratycznych i wykorzystywaniu pęknięć w spójności społecznej (Waldek et al., 2021).

Innym poważnym zagrożeniem dla demokracji australijskiej jest to, że materiały umieszczane w internecie stanowią istotny czynnik potęgujący poczucie niesprawiedliwości lub krzywdy, który kreuje potrzebę działania w świecie rzeczywistym. Przemoc popełniana przez uzbrojonych ekstremistów, do której są oni zachęcani w sieci, prowadzi do uporządkowania społeczeństwa poprzez zniwelowanie niesprawiedliwości strukturalnej, bezpośrednio związanej z domniemanymi skutkami uprzywilejowania społeczności imigrantów względem rodzimych „białych” mieszkańców.

Zyskujące na popularności ruchy skrajnie prawicowe starają się zawłaszczyć konserwatywne narracje i przekonania polityczne, aby zapewnić pozory legitymizacji dla własnego radykalnego programu politycznego. Wypaczając konserwatywne wartości i wykorzystując obecne napięcia społeczne wynikające z pandemii COVID-19, zapewniają sobie okazję do zaprezentowania się jako realistyczna alternatywa dla głównego nurtu. Takie działania niosą za sobą szereg potencjalnych zagrożeń w kontekście radykalizacji postaw i wzrostu zagrożenia terroryzmem.

Według Globalnego Indeksu Terroryzmu (*Global Terrorism Index, GTI*), w Ameryce Północnej, Europie Zachodniej oraz w Oceanii aż o 250% w latach 2014–2020 wzrosło prawdopodobieństwo przeprowadzenia brutalnych ataków terrorystycznych przez osoby niezwiązane z określoną grupą. W Europie, w której liczba aresztowań powiązanych z prawicowym terroryzmem odnotowuje stały wzrost, podkreśla się rosnące zagrożenie ze strony niestabilnego charakteru skrajnie prawicowego środowiska Australii. W 2020 r. kraj ten zajmował 74. pozycję na 135 łącznie klasyfikowanych, tj. o 2 miejsca niżej w rankingu niż w 2019 r. Dla porównania Nowa Zelandia uplasowała się na 42 pozycji, co oznacza wzrost zagrożenia terroryzmem w tym państwie o 79 miejsc w stosunku do roku ubiegłego. Obecny poziom zagrożenia dla

Australii oceniono jako niski, podczas gdy dla sąsiedniej Nowej Zelandii określony został jako średni (Institute for Economics & Peace, 2020).

Według danych Narodowego Systemu Doradztwa w zakresie Zagrożeń Terrorystycznych (*National Terrorism Threat Advisory System*), Australia znajduje się obecnie na poziomie 3, co oznacza, że jest prawdopodobne, iż określone osoby lub grupy mają zamiar i możliwość przeprowadzenia ataku terrorystycznego w Australii (Australian National Security, 2021a). Jak wskazywano w Australijskiej Strategii Zwalczenia Terroryzmu z 2015 r., źródłem potencjalnego zagrożenia mogą być Australijczycy powracający ze stref konfliktu, którzy albo będą rekrutować innych albo sami zaplanują przeprowadzanie ataków terrorystycznych.

Po atakach w Christchurch z 2019 r. australijski parlament uchwalił poprawkę do kodeksu karnego (*Criminal Code Amendment [Sharing of Abhorrent Violent Material] Act 2019*), która odnosi się do udostępniania odrażających materiałów zawierających przemoc. Świadczy to o tym, że Australia zareagowała na pojawienie się skrajnie prawicowego terroryzmu. W porównaniu jednak do 82 aktów prawnych wydanych po 11 września 2001 r. i kolejnych 6 obecnie procedowanych w parlamencie lub mających zostać poddanych pod obrady tego organu (*Australia*, 29 września 2019), liczba ustaw w odpowiedzi na terroryzm skrajnej prawicy nie jest znacząca.

Może się to jednak zmienić w całkiem niedalekiej przyszłości. W marcu 2021 r. Australia jako ostatnie państwo członkowskie sojuszu wywiadowczego Pięciorga Oczu (*Five Eyes, FVEY*), wciągnęła prawicowe grupy ekstremistyczne na listę zdelegalizowanych organizacji terrorystycznych. Według aktualnego stanu, obejmuje ona w sumie 29 podmiotów (Australian National Security, 2022b). Poszerzenie listy o kolejne podmioty zaklasyfikowane jako organizacje terrorystyczne ma kluczowe znaczenie, jako że obecnie wdrażane przepisy prawa w Australii nie są już ukierunkowane wyłącznie na akty terrorystyczne, ale również na organizacje, które je planują, finansują i wprowadzają w życie.

Podsumowanie

Proces radykalizacji i brutalny ekstremizm, prowadzący do nasilenia się zjawiska terroryzmu, stał się zwłaszcza po 2001 r. realnym zagrożeniem dla

bezpieczeństwa międzynarodowego. Wzrost nastrojów radykalnych oraz ideologii prawicowo-ekstremistycznych to coraz bardziej powszechne tendencje, które zaczęły być postrzegane już nie tylko jako problem bezpieczeństwa, ale zjawisko wymagające wielodyscyplinarnego i wieloinsytucjonalnego zaangażowania. Australia w porównaniu do innych państw zachodnich, tradycyjnie uważana była za względnie bezpieczną i wolną od brutalnego ekstremizmu. Obecnie jednak, biorąc pod uwagę znacznie większą świadomość wywiadowczą w tym kraju, należy założyć wzmożoną aktywność skrajnie prawicowych organizacji i aktorów ideologicznych na jego terytorium.

Jeszcze w latach 50. XX w. australijskie władze kurczowo trzymały się założeń polityki „białej Australii”. Ostatecznie jednak w połowie lat 60. XX w. skapitulowano i przyjęto nowy kierunek polityki, który wynikał z chęci poprawy wizerunku Australii jako kraju antyzjatyckiego. Wydawało się zatem, że australijska polityka wielokulturowości, w pełni rozwinięta w latach 70. XX w., stanowić będzie najbardziej charakterystyczny, a zarazem trwały atrybut tego jednego z najbardziej wielokulturowych społeczeństw na świecie.

Tymczasem w drugiej dekadzie XXI w. nadal konstruowane są tzw. grupy obcych, postrzegane jako potrzeba tworzenia i utrzymywania systemu „kastowego” czy społecznej hierarchii. Na tej podstawie można wywieść wnioski, iż mamy do czynienia z kontynuacją hegemonii anglo-celtyckiej, opartej na monokulturowym modelu społeczeństwa australijskiego. Jego kultura rozumiana była jako lokalny wariant kultury anglosaskiej, w związku z czym wszelkie elementy historii, kultury czy stylu życia, wchodzące w sprzeczność z tą wizją anglo-australijskiej tożsamości, były usuwane.

Podjęte badania pozwalają poczynić konstatację, że w zderzeniu z rozwojem coraz bardziej etnicznie i kulturowo zróżnicowanego społeczeństwa australijskiego idea monokulturowości została osłabiona, lecz niezupełnie zniweczona. Obecne *status quo* wzmacnia bowiem historyczne przekonanie, że Australia jest kolonialnym bastionem białych osadników, który doświadczył okresów rasistowskich białych supremacji w odpowiedzi na wysoką imigrację, niestabilność społeczną oraz zagrożenia bezpieczeństwa narodowego.

Nastroje radykalne w Australii uległy w ostatnich dwóch dekadach nasileniu w związku z ograniczeniami swobód obywatelskich, wprowadzanymi

na mocy restrykcyjnych przepisów prawa. Obecnie obowiązujące regulacje prawne ukierunkowane są na walkę z terroryzmem oraz neutralizowanie wyjątkowych zagrożeń, do jakich zaliczono pandemię COVID-19, która spowodowała m.in. bezprecedensowe zamknięcie granic w marcu 2020 r. zarówno dla obcokrajowców, jak i obywateli oraz stałych rezydentów. W tej szczególnej sytuacji poważnym ryzykiem staje się australijskie poczucie nacjonalizmu. Głęboko zakorzenione w anglo-celtyckiej kulturze i anglo-australijskim nacjonalizmie lęki przed wielokulturowością przeżywały swoje ożywienie pod koniec XX i na początku XXI wieku. Obawy przed potencjalnymi konsekwencjami polityki wielokulturowości, najwyraźniej jednak nie osłabły. Według badań *Scanlon Mapping Social Cohesion* przeprowadzonych pod koniec listopada 2021 r., aż 60% Australijczyków, w większości urodzonych w krajach azjatyckich, uznało rasizm za problem w Australii. Jednocześnie aż 86% społeczeństwa uważa, że wielokulturowość jest dobra dla kraju (Love, 2021).

Wskazane dane ujawniły, że wielokulturowość jedynie w niewielkim stopniu zdołała rzeczywiście przekształcić poczucie tożsamości narodowej anglo-australijskiej większości. Nadal napływ imigrantów, rosnące aspiracje społeczności mniejszościowych czy też większa otwartość na różnorodne wpływy kulturowe są w stanie przyczynić się do powstania reakcji obronnych, niechętnych, a wręcz wrogich. Te zaś generują rozpowszechnianie się idei oraz poglądów skrajnie prawicowych i radykalnych. Mając na względzie to, że radykalizacja jako proces wiąże się z odchodzeniem od demokratycznych metod działalności politycznej, czy wręcz kwestionowaniem panującego ustroju politycznego, skrajnie prawicowy ekstremizm należy uznać za poważne ryzyko dla funkcjonowania australijskiej demokracji.

W oparciu o przeprowadzoną analizę wypada stwierdzić, że konieczna jest zdecydowana reakcja na podważanie zaufania do instytucji demokratycznych i wykorzystywanie luk w spójności społecznej. Przyjmując, że stałym elementem demokracji jest umiejętność zarządzania pomiędzy bezpieczeństwem a wolnością, kluczowe staje się przekonanie obywateli, że suwerenna władza rządu federalnego ma służyć ochronie wolności w stopniu nie mniejszym aniżeli zapewnieniu bezpieczeństwa. Znaczenie tego jest tym większe, o ile uwzględni się wszelkie możliwe implikacje słabej globalnej reputacji Australii

w zakresie stosunków rasowych w porównaniu z innymi anglojęzycznymi demokracjami zachodnimi.

Biorąc pod uwagę obecnie większe ryzyko pogorszenia się kondycji demokracji w Australii, niezbędne staje się podjęcie działań ukierunkowanych na wzmacnianie odporności australijskiej społeczności, o której wzmiankują liczne dokumenty strategiczne z ostatnich kilku lat. W pierwszej kolejności należy skoncentrować się na demonstrowaniu wartości obywatelskich i zdecydowanej obronie zasad demokratycznych. Pozytywne efekty może przynieść ponadto wdrażanie strategii polegających na wczesnym identyfikowaniu i odciążaniu ludzi od radykalnych ruchów politycznych, które usprawiedliwiają stosowanie przemocy patriotyzmem lub przekonaniem o wyższości wobec innych kultur i ras. W końcu za użyteczne narzędzie służące budowaniu odporności australijskiej demokracji warto uznać także środki prawne, których wykorzystywanie stanowić będzie niezbędną, proaktywną część strategicznej odpowiedzi Australii na poważne zagrożenia, przed którymi stoi jako liberalna demokracja w regionie Indo-Pacyfiku.

DR JUSTYNA ESKA-MIKOŁAJEWSKA

Katedra Studiów Politycznych
Instytut Politologii, Socjologii i Filozofii
Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
ul. Rakowicka 27, 31–510 Kraków
eskaj@uek.krakow.pl

Bibliografia

- Anioł, W. (2009). Imigranci zarobkowi w Australii. *Polityka Społeczna*, 7, 28–31.
- Australia has enacted 82 anti-terror laws since 2001. But tough laws alone can't eliminate terrorism.* (2019, 29 września). Pobrane z: <https://theconversation.com/australia-has-enacted-82-anti-terror-laws-since-2001-but-tough-laws-alone-cant-eliminate-terrorism-123521>.
- Australian Bureau of Statistics. (2021). *30% of Australia's Population Born Overseas.* Pobrane z: <https://www.abs.gov.au/media-centre/media-releases/30-australias-population-born-overseas>.
- Australian Constitution* (1901). Pobrane z: <https://www.aph.gov.au/constitution>.

- Australian Federal Police. (2021, 8 czerwca). *AFP-led Operation Ironside smashes organised crime*. Pobrane z: <https://www.afp.gov.au/news-media/media-releases/afp-led-operation-ironside-smashes-organised-crime>.
- Australian Government Attorney-General's Department. (2015). *Preventing violent extremism and radicalisation in Australia*. Pobrane z: <https://www.livingsafetogether.gov.au/Documents/preventing-violent-extremism-and-radicalisation-in-australia.PDF>.
- Australian National Security. (2021a). *Current National Terrorism Threat Level*. Pobrane z: <https://www.nationalsecurity.gov.au/national-threat-level/current-national-terrorism-threat-level>.
- Australian National Security. (2022b). *Listed terrorist organisations*. Pobrane z: <https://www.nationalsecurity.gov.au/what-australia-is-doing/terrorist-organisations/listed-terrorist-organisations>.
- Besley, T., Peters, M.A. (2019). Terrorism, trauma, tolerance: bearing witness to white supremacist attack on Muslims on Christchurch, New Zealand. *Educational Philosophy and Theory*. Pobrane z: <https://doi.org/10.1080/00131857.2019.1602891>.
- Castles, S. (1996). Democracy and multiculturalism in Western Europe. *Journal of Area Studies*, 4(8), 51–76.
- Centre for Resilient and Inclusive Societies Submission to PJCIS. (2021a). *Inquiry into extremist movements and radicalism in Australia*, Submission 11. Pobrane z: <https://www.crisconsortium.org/publications/#parliamentary-submissions>.
- Cherney, A., Belton, E., Norham S.A.B., Milts, J. (2020). Understanding youth radicalisation: an analysis of Australian data. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Pobrane z: <https://doi.org/10.1080/19434472.2020.1819372>.
- Cyber Security Cooperative Research Centre. (2021b). PJCIS Inquiry into extremist movements and radicalism in Australia, CSCRC Submission. Pobrane z: https://cybersecuritycrc.org.au/sites/default/files/2021-05/CSCRC%20Submission%20-%20PJCIS%20-Inquiry%20into%20extremist%20movements%20and%20radicalism%20in%20Australia%20_0.pdf.
- Darling, A., Bell, S.J., Neal, M. (2021, 28 stycznia). *Calls for cross-burning neo-Nazi camped in The Grampians to be classified as terrorist group*. Pobrane z: <https://www.abc.net.au/news/2021-01-28/calls-grampians-far-right-group-labelled-terrorist-organisation/13098762>.
- Department of Home Affairs. (2015). *Strategy 2020*. Pobrane z: <https://www.homeaffairs.gov.au/reports-and-pubs/PDFs/strategy-2020.pdf>.
- Digby, E. (1903). Immigration Restriction in Australia. *Journal of the Society of Comparative Legislation*, 5(1), 143–153.
- Dorling, P. (2017, 7 czerwca). *Still Anti-Asian? Anti-Chinese? One Nation policies on Asian immigration and multiculturalism*. Pobrane z: <https://australiainstitute.org.au/report/still-anti-asian-anti-chinese-one-nation-policies-on-asian-immigration-and-multiculturalism/>.
- Ellis, G., Muller, D. (2020). The proximity filter: the effect of distance on media coverage of the Christchurch mosque attacks, *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*. Pobrane z: <https://doi.org/10.1080/1177083X.2019.1705358>.

- Eska-Mikołajewska, J. (2019). Kontrowersje wokół przyjęcia ustawy o prawach człowieka dla Queensland w świetle rozwiązań australijskich i nowozelandzkich. W: J. Jaskiernia, K. Sprzyszak (red.). *Regionalne systemy ochrony praw człowieka 70 lat po proklamowaniu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Osiągnięcia – bariery – nowe wyzwania i rozwiązania* (834–852). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Forrest, J., Blair, K., Dunn, K. (2021). Racist attitudes, out-groups and the Australian experience. *Australian Journal of Social Issues*, 56, 78–93.
- Gibson-Dougall, L. (2021, 25 czerwca). *Lessons from the United States: Identifying and acknowledging the threat of far-right extremism in Australia*. Pobrane z: <https://www.uscc.edu.au/analysis/lessons-from-the-united-states-identifying-and-acknowledging-the-threat-of-far-right-extremism-in-australia>.
- Gyngell, A. (2017). *Fear of abandonment: Australia in the world since 1942*. Carlton: La Trobe University Press.
- Institute for Economics & Peace. (2020). *Global Terrorism Index 2020. Measuring the impact of terrorism*. Pobrane z: <https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf>.
- Harris-Hogan, S. (2017). Violent extremism in Australia: An overview. *Trends & issues in crime and criminal justice*. Pobrane z: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi491>.
- Janiszewska, A. (2017). Polityka imigracyjna Australii. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 498, 112–121.
- Jakubowicz, A. (1989). The State and the Welfare of immigrants in Australia. *Ethnic and Racial Studies*, 12(1), 1–35.
- Keats, M. (2021, 12 stycznia). *Australian Internet Statistics 2021*. Pobrane z: <https://prosperitymedia.com.au/australian-internet-statistics/>.
- Koeth, E. (2010, 8 października). *Multiculturalism: a review of Australian policy statements and recent debates in Australia and overseas*. Pobrane z: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1011/11rp06.
- Lencznarowicz, J. (2018). Polityka Australii wobec uchodźców. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 2(168), 43–66.
- Lencznarowicz, J. (2013). Przemiany australijskiej polityki imigracyjnej po II wojnie światowej i ich konsekwencje. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 39(4), 19–33.
- Lencznarowicz, J. (2005). *Australia*. Warszawa: Wydawnictwo Trio.
- Love, S. (2021, 9 grudnia). *Mapping Social Cohesion 2021: immigration and diversity in a time of closed borders*. Pobrane z: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/FlagPost/2021/December/Mapping_Social_Cohesion_2021.
- Lowe, D. (2020). Far-Right Extremism: Is it Legitimate Freedom of Expression, Hate Crime, or Terrorism? *Terrorism and Political Violence*. Pobrane z: <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1789111>.
- McGowan, M. (2021, 25 marca). *Where 'freedom' meets the far right: the hate messages infiltrating Australian anti-lockdown protests*. Pobrane z: <https://www.theguardian.com/australia-news/2021/mar/26/where-freedom-meets-the-far-right-the-hate-messages-infiltrating-australian-anti-lockdown-protests>.

- Pakulski, J. (2012). Australijski Program Wielokulturowości. *Biuletyn Migracyjny*, 33, 1–18.
- Sprengel, M. (2007). Rozwój gospodarczy Australii od 1851 do 1889 roku. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 187–195.
- The Guardian. (2021, 8 czerwca). *Hundreds arrested in global crime sting after underworld app is hacked*. Pobrane z: <https://www.theguardian.com/australia-news/2021/jun/08/anom-encrypted-app-fbi-afp-australia-federal-police-sting-operation-iron-side-an0m>.
- Waldek, L., Smith, D., Iqbal, M., Droogan, J. (2021, 16 sierpnia). *Right-wing extremism weaponizes democracy against itself*. Pobrane za: <https://www.smh.com.au/national/right-wing-extremism-weaponises-democracy-against-itself-20210816-p58j5g.html>.
- Westendorf, T. (2021, 3 sierpnia). *Safety versus security: an asymmetrical opportunity for right-wing extremism in Australia*. Pobrane z: <https://www.aspistrategist.org.au/safety-versus-security-an-asymmetrical-opportunity-for-right-wing-extremism-in-australia/>.
- Włodarczak, K. (2005). Proces adaptacji współczesnych emigrantów polskich do życia w Australii. *CMR Working Papers*, 3(61), 1–71.